

The Met
ropolitan
Opera **HD**
LIVE

METROPOLITAN
ULISINSKOM

W. A. Mozart

DON

GIOVANNI

Subota, 29. 10. 2011, 19 sati

NOVA PRODUKCIJA!

METROPOLITAN U LISINSKOM

W. A. Mozart

DON GIOVANNI

Subota, 29. listopada 2011., 19 sati

NOVA PRODUKCIJA!

THE MET: LIVE IN HD SERIES IS MADE POSSIBLE BY A GENEROUS GRANT
FROM ITS FOUNDING SPONZOR

Neubauer Family Foundation

GLOBAL CORPORATE SPONSORSHIP OF THE MET LIVE IN HD
IS PROVIDED BY

Bloomberg

THE HD BRODCASTS ARE SUPPORTED BY

Toll Brothers
America's Luxury Home Builder™

The Met
ropolitan
Opera **HD**
LIVE

Wolfgang Amadeus Mozart

DON GIOVANNI

Dramma giocoso u dva čina, K 527
Libreto: Lorenzo da Ponte

SUBOTA, 29. LISTOPADA 2011.
POČETAK U 19 SATI.

*Praizvedba: Gräfllich Nostitzsches
Nationaltheater, Prag, 29. listopada 1787.*

Prva hrvatska izvedba: Narodno
zemaljsko kazalište, Zagreb, 19. siječnja 1875.

Prva izvedba u Metropolitanu
28. studenoga 1883.

Premijera ove izvedbe u Metropolitanu
13. listopada 2011.

DON GIOVANNI **Mariusz Kwiecien**
DONNA ANNA **Marina Rebeka**
DON OTTAVIO **Ramón Vargas**
DONNA ELVIRA **Barbara Frittoli**
LEPORELLO **Luca Pisaroni**
ZERLINA **Mojca Erdmann**
MASETTO **Joshua Bloom**
KOMTUR **Štefan Kocán**

Zbor i orkestar Metropolitan

ZBOROVOĐA **Donald Palumbo**

DIRIGENT **Fabio Luisi**

REDATELJ **Michael Grandage**

SCENOGRAFI I KOSTIMOGRAFI

Christopher Oram

OBLIKOVATELJICA RASVJETE **Paule Constable**

KOREOGRAF **Ben Wright**

Vaša nada da će se opera iz tragedije razviti u plemenitiji oblik, u novije se vrijeme u najvećoj mjeri ispunila u Don Giovanniju.

Johann Wolfgang von Goethe u pismu Friedrichu von Schilleru, 1797.

Što je savršenije od svake točke u Don Giovanniju? Gdje je uopće glazba tako bogata i individualna, sposobna da karakterizira s toliko sigurnosti i toliko savršeno i s takvom punoćom obilja kao u tome djelu?

Richard Wagner

Tekst talijanski
Titlovi engleski
Stanka poslije prvoga čina.
Svršetak oko 22 sata i 35 minuta.

SADRŽAJ

PRVI ČIN

Nakon uvertire u kojoj je ekspliciran sadržaj cijele opere, Leporello u talijanskoj *buffo* tradiciji pjeva ariju „Notte e giorno faticar“ u kojoj se tuži na svoj položaj sluga Don Giovannija. Iz obližnje kuće bježi Don Giovanni, za njim Donna Anna i njezin otac Komtur. Komtur ustaje u obranu časti svoje kćeri, a Don Giovanni ga u dvoboju smrtno ranjava. Donna Anna tuguje nad mrtvim ocem, a tješi je zaručnik Don Ottavio.

Nasuprot oštroj, dramskoj Donni Anni, za koju nikada nećemo doznati voli li ili mrzi Don Giovannija, dolazi Donna Elvira koju je zavodnik iz Seville nekoć volio pa ostavio. Premda naizgled blaža od Donne Anne, svojom upornošću pa čak i dosadnim nametanjem navodi Don Giovannija da bježi od nje i prepusti je Leporellu. Leporello joj u ariji „Madamina“ priča o dvije tisuće šezdeset pet žena najraznolikije dobi i staleža koje je njegov gospodar osvojio - 640 u Italiji, 231 u Njemačkoj, 100 u Francuskoj, 91 u Turskoj i u Španjolskoj tisuću tri. Elvira priseže da će se osvetiti nevjernika.

U sljedećem prizoru, koji se događa blizu Don Giovannijeve palače u okolici Seville,

upoznajemo tzv. seljački par - Masetta i Zerlinu - koji se upravo sprema za svadbu. Don Giovanni je bacio oko na mladu i uklanja Masetta koji nije tolika budala da ne bi shvatio što plemić smjera, ali tome se kao podanik ne može suprotstaviti. Slijedi jedan od najljepših odlomaka cjelokupne operne literature - *duettino* Zerline i Don Giovannija „Là ci darem la mano“.

Pojavljuje se Elvira i u ariji „Ah! fuggi il traditor“ opominje Zerlinu da bježi od izdajnika-varalice. U izvanrednom kvartetu „Non ti fidar, o misera“, Donna Elvira se obraća Don Giovanniju nazivajući ga bezdušnim varalicom. Don Giovanni kaže da je ona luda, a Donna Anna i Don Ottavio ne znaju kome bi od njih vjerovali. Donna Anna prepoznaje u Don Giovanniju ubojicu svojega oca i u dramskoj ariji „Or sai chi l' onore“, kamenu kušnje za dramskog soprana, priča Don Ottaviju što se dogodilo kobne noći. Don Ottavio je smiruje u prelijepoj ariji dugih lukova „Dalla sua pace“.

Don Giovanni naređuje da se pripremi svečanost i pjeva briljantnu napitnicu „Fin ch' han dal vino“. Masetto predbacuje Zerlini

koketiranje s Don Giovannijem, a ona ga u ljupkoj ariji „Batti, batti, o bel Masetto“ skrušeno moli za oprostjenje, istodobno svjesna da ga vrti oko maloga prsta. Don Giovanni pažljivo priprema prigodu da Zerlinu odvede u svoju ložnicu. Ali događaji će se drukčije razviti. Na svečanost dolaze maskirani Don Ottavio, Donna Anna i Donna Elvira. Nakon njihova prekrasnog terceta slijedi veličanstven finale. Skidaju se maske - Don Giovanni biva otkriven i optužen za ubojstvo Komtura, ali uspijeva pobjeći.

DRUGI ČIN

Drugi čin opere počinje u *buffo* stilu. Naposljetku, *Don Giovanni* je ipak *dramma giocoso*! Usprkos svemu što se dogodilo, Elvira ne može sakriti svoju ljubav prema Don Giovanniju, ali on je i dalje beščutan i opet prepušta nekoć voljenu a sad ostavljenu ženu Leporellu. Prerušen u Don Giovannija, Leporello joj se udvara, dok se njegov gospodar, pjevajući elegantnu serenadu „Deh, vieni alla finestra“ uz pratnju mandoline, sprema zavesti Elvirinu služavku.

Nailazi Masetto sa seljanima koji hoće kazniti Don Giovannija, a Don Giovanni ih upućuje na svojega slugu, čak se sam stavlja na čelo onih koji bi ga trebali kazniti i kaže im kamo da idu. Završetak tog prizora je pretučeni Masetto kojeg u ariji „Vedrai, carino“ tješi u srcu mu vjerna Zerlina.

Sljedeći se prizor događa pred kućom Donne Anne i sadrži nekoliko najljepših stranica partiture. Najprije je tu sekstet „Sola, sola in buio loco“. Protagonisti otkrivaju da se pod odijelom Don Giovannija nalazi prerušeni Leporello koji moli za milost u ariji „Ah, pietà, signori miei!“ i, koristeći trenutak nepažnje, bježi. Slijedi arija Don Ottavija „Il mio tesoro intanto“ te veliki prizor Donne Elvire „In quali eccessi, o numi ... Mi tradi“.

Sljedeći prizor na groblju jedan je od najimpresivnijih u opernoj literaturi. Pod prijetnjom Don Giovannija kojemu više ništa nije sveto, Leporello poziva na večeru Komtura. On pristaje. Zatim se nalazimo u sobi Donne Anne koja pjeva krasnu ariju s recitativom „Crudele? ... Non mi dir, bell' idol mio“. Don Ottavio bi htio da se vjenčaju, a ona mu kaže da u tom trenutku boli za ubijenim ocem ne misli na vjenčanje. I evo nas do sjajnog finala opere, jedinstvenog odlomka u svjetskoj glazbi. Gozba je u palači Don Giovannija. Večerajući u svojem poznatom raskalašenom stilu, Don Giovanni pjeva o životnim užicima, dok orkestar svira tri različite melodije. Dolazi Donna Elvira koja pokušava vratiti Don Giovannija na pravi put, ali uzalud. Razočarana, odlazi, užasnuta pojavom kamenoga gosta. To je Komtur. „Don Giovanni, ti si me pozvao k sebi na večeru i ja sam došao“, kaže kip, odbijajući ponudenu mu hranu, hranu smrtnika. „Znaš svoju dužnost, odgovori mi, hoćeš li ti doći k meni na večeru?“ nastavlja Komtur. „Hoću“, odgovara Don Giovanni i pruža mu ruku. Komturova ruka je ledena, a ledena je i njegova naredba „Pokaj se!“ „Ne“, posljednji je Don Giovannijev odgovor kojim izaziva i samu smrt. Ali tada se otvara ponor i plameni jezici odvlače smrtnika u pakleni zagrljaj.

I takav je bio kraj bečke izvedbe. Danas za njim slijedi kratki konvencionalno tretiran sekstet, kratka moralna pouka djela. Uzročnik svih nevolja je mrtav. Svi ostali, koji su mu se iz raznih razloga htjeli osvetiti, vraćaju se svakidašnjem životu: Zerlina i Masetto odlaze nesmetani na večeru, Leporello u krčmu da potraži drugoga, boljeg gospodara, Don Ottavio moli Donnu Annu da se vjenčaju, Donna Anna ga odbija, tražeći još godinu dana da tuguje za ocem, a Donna Elvira koja je sve izgubila Don Giovannijevom smrću, povlači se u samostan.

Foto: Metropolitan opera

Marius Kwiecien

Foto: Metropolitan opera

Ramón Vargas, Marina Rebeka

Foto: Metropolitan opera

Luca Pisaroni

VEČERAŠNJI INTERPRETI

U naslovnoj je ulozi poljski bariton **Marius Kwiecien** (1972.), koji je debitirao 1993. u Krakovu, a prvi put nastupio u Metropolitanu 1999. Sjećamo ga se kao Enrica u *Luciji di Lammermoor* i Dr. Malateste u *Don Pasqualeu*. Donna Anna povjerena je letonskoj sopranistici **Marini Rebeki** (1980.), koju je Anaida u Rossinijevoj operi *Mojsije i faraon* na Salzburškim svečanim igrama 2009. pod ravnanjem Riccarda Mutija uvrstila u red najzanimljivijih glazbeno-scenskih umjetnica svoje generacije. Prvi put nastupa u Metropolitanu. I njemačka sopranistica **Mojca Erdmann** (Zerlina), koja se istaknula 2006. na Salzburškim svečanim igrama u naslovnoj ulozi Mozartove *Zaide*, prvi put nastupa u Metu. Don Ottavio je meksički tenor **Ramón Vargas** (1960.), koji je međunarodnu karijeru počeo 1992. upravo u Metropolitanu, zamijenivši

Foto: Metropolitan opera

Foto: Metropolitan opera

Barbara Frittoli

Luciana Pavarottija u *Luciji di Lammermoor*. Mutijeva odabranica za Leonoru u *Trubaduru* na otvorenju sezone u Scali u prigodi stote godišnjice Verdijeve smrti 2001., **Barbara Frittoli** (1967.) pjeva Donnu Elviru, a Leporello je talijanski bas-bariton **Luca Pisaroni** (1975.), koji je debitirao 2001. kao Figaro u *Figarovu piru* i uživa ugled jednog od najboljih mozartovskih pjevača današnjice. Australijski bas-bariton **Joshua Bloom** je Masetto a slovački bas **Štefan Kocán** Komtur. Izvedbu je od Jamesa Levinea preuzeo talijanski dirigent **Fabio Luisi** (1959.), od ove sezone prvi dirigent Metropolitana. Ovu novu Metovu produkciju Mozartova remek-djela režira dobitnik prestižne nagrade Tony (Tony Award) britanski redatelj **Michael Grandage** (1962.). To je njegova prva režija u Metropolitanu. Don Giovanni ja doživljava kao višeslojni lik, pojam žudnje za životnim užicima. Ali prema njegovu mišljenju, Don Giovanni nije samo serijski zavodnik, nego mračna, kompleksna jedinka. Grandage

dovodi sa sobom, prvi put u Met, također dobitnika nagrade Tony, scenografa i kostimografa **Christophera Orama** i koreografa **Bena Wrighta**, a oblikovateljica rasvjete **Paule Constable** okušava se u drugoj produkciji u ovoj sezoni.

O SKLADATELJU

Život i djelo Wolfganga Amadeusa Mozarta sličje bajci koja nije imala lijep kraj. Joannes Chrysostomus Wolfgangus Theophilus Mozart rođen je 27. siječnja 1756. kao sedmo, i drugo preživjelo, dijete u obitelji glazbenika na nadbiskupskom dvoru u Salzburgu, Leopolda Mozarta, i Anne Marije Pertl. Već 1762. Leopold bilježi prve menuete svojega šestogodišnjeg sina u kajdanku kćeri Anne Marije. Wolfgang pokazuje nedvojbenu genijalnost u sviranju čembala pa počinje njegova karijera "čuda od djeteta". Od 1762. do 1766. s roditeljima i sestrom u trijumfu obilazi europska kulturna središta (Beč, München, Stuttgart, Bruxelles, Pariz, London, nizozemske i švicarske gradove i dr.) i oduševljava svojim neusporedivim sviranjem. Usporedno stječe glazbenu vrabozbu. Godine 1768. nastaje njegov igrokaz, glazbena igra *Bastien i Bastienne* ("Bastien und Bastienne"), a on postaje koncertni majstor nadbiskupova orkestra u Salzburgu. Praizvodi mu se opera *Lažna naivka* ("La finta semplice").

Od 1769. do 1773. Mozart često boravi u Italiji i razvija se njegova sklonost prema talijanskoj operi pa se i naziva Wolfgango Amadeo (a oko 1777. Wolfgang Amadé). Boravak u Italiji donosi mu priznanja, dobiva *Orden zlatne mamuze* od pape Klemeta XIV. Stižu i narudžbe, pa mu se 27. srpnja 1770. praizvodi opera *Mitridat, kralj Ponta* ("Mitridate, Rè di Ponto"). Slijede *Ascanio in Alba*, *Lucio Silla* i niz drugih djela. Od 1773. do 1777. živi u Salzburgu gdje zauzima mjesto službenog

Wolfgang Amadeus Mozart

skladatelja i koncertnog majstora, stvara duhovna djela, divertimenta, serenade, simfonije, koncerte za glasovir i orkestar, ali sve više osjeća kako ga sredina sputava u razvitku. U siječnju 1775. praizvodi se opera *Lažna vrtlarica* ("La finta giardiniera") i u travnju *Kralj pastir* ("Il Rè pastore"). Zatim moli otpust iz nadbiskupove službe i u rujnu 1777. odlazi s majkom u München, Augsburg i Mannheim gdje 1778. upoznaje obitelj Weber. Osjeća naklonost prema Aloysiji Weber. Dolazi u Pariz, ali francuska ga prijestolnica ne dočekuje više raskriljenih ruku. Umire mu majka pa se 1779. vraća u Salzburg. Za njim je već mnogo opusa. Na poziv bavarskoga kralja, za München sklada operu *Idomeneo, kralj Krete* ("Idomeneo, Rè di Creta") koja doživljava velik uspjeh na praizvedbi 29. siječnja 1781. i označava početak Mozartova zrelog svaralačkog razdoblja.

Godine 1781. Mozart prekida sa salzburškim nadbiskupom Colloredom i odlazi u Beč u kojemu će ostati do kraja života i stvoriti ne samo svoja remek-djela nego i remek-

djela svjetske glazbene baštine. Godine 1782. nastaje igrokaz (*Singspiel*) *Otmica iz saraja* ("Die Entführung aus dem Serail"), jedno od malobrojnih skadateljevih djela pisanih na njemački tekst. Praizvodi se s velikim uspjehom 16. srpnja 1782. Iste se godine Mozart ženi Constanzom Weber, sestrom svoje mladenačke ljubavi Aloysije. Godine 1784. postaje član masonske lože, a 1785. počinje njegova suradnja s Lorenzom da Ponteom. Nastaje *Figarov pir* ("Le nozze di Figaro") prema istoimenoj Beaumarchaisovoj komediji. Opera je prvi put izvedena u Beču 1. svibnja 1786., a zatim u Pragu s blistavim uspjehom. U Pragu u kojemu je proveo i neke od najljepših trenutaka svojega života, Mozart sklapa ugovor s impresarijom Pasqualeom Bondinijem (?1737-1789) i opet u suradnji s Da Ponteom praizvodi 29. listopada 1787. veličanstvenog *Don Giovannija*. Unatoč uspjesima, u skladateljev život postupno se uvlači bijeda. I u tom siromašnom okružju niču nova remek-djela: tri posljednje simfonije. Da Ponte mu daje jedan od najosebujnijih opernih libreta - *Così fan tutte*. Opera je praizvedena 26. siječnja 1790. Godine 1791. za krunidbu češkog kralja Leopolda II. sklada *Titusa* ("La clemenza di Tito"), praizvedenog 6. rujna u Pragu. Radi i na *Čarobnoj fruli* ("Die Zauberflöte") na njemački libreto Emanuela Schikanedera. Opera je praizvedena 30. rujna, samo nekoliko mjeseci prije skladateljeve smrti. Materijalno i tjelesno iscrpljen, Mozart stvara svoju glazbenu oporuku - čudesni *Requiem*. Dana 5. prosinca 1791. iscrpljen umire, i za užasna nevremena biva pokopan u zajedničku grobnicu siromaha i neopskrbjenih na groblju St. Marxer. Bio je to kraj životnog puta koji je počeo zaista blistavo kad je salzburško "čudo od djeteta" sjedilo u krilu moćne austrijske carice Marije Terezije. Bio je to možda najtužniji zemaljski kraj jednoga

genija, kojega je sam Bog dotaknuo rukom i dao mu talent kao možda nikome prije ni poslije njega. Na sreću, za njim je ostao golem opus od 626 djela, od toga 22 opere, 48 simfonija, 48 koncerata, 16 misa, 80 glasovirskih i violinskih sonata, stotinjak manjih orkestralnih djela, među njima 28 gudačkih kvarteta i niz drugih skladbi među kojima velik broj ulazi u sam vrh svjetske glazbe.

LORENZO DA PONTE

Pravim imenom Emanuele Conegliano, podrijetlom Židov, zatim obraćeni kršćanin i svećenik, profesor retorike na Katoličkom seminaru u Trevisu, otpušten zbog napada na visoko društvo, raspop, sljedbenik Aristotelove nauke, prijatelj najvećeg živućeg osvajača ženskih srdaca Giacomina Casanove, pjesnik i pustolov, s imenom što ga je dobio prema biskupu koji ga je prekrstio na katoličku vjeru, Lorenzo da Ponte rođen je 1749. u mjestu Ceneda u Venecijanskoj Republici. Godine 1782. došao je u Beč nakon prilično burna života i mnogo avantura, zadivio

Lorenzo Da Ponte

svojom pjesmom slavnoga dvorskog pjesnika Pietra Metastasija i u svojoj 34. godini posredovanjem Josipa II. postao libretist talijanske opere u Beču. Odmah je shvatio prirodu Mozartova opernog genija i u kasnijim je sjećanjima napisao da je *superioran bilo kojemu skladatelju prošlosti, sadašnjosti pa čak i budućnosti*. Neobično srodni po neobuzdanom temperamentu, neutaživoj radoznalosti i staleškoj nepokornosti, dva su stvaraoca imala za sobom genijalnu sintezu književne i glazbene drame - *Figarov pir*. S *Don Giovannijem* i s kasnije nastalom operom *Così fan tutte* zaokružit će neponovljiv tercet libretističko-glazbenih remek-djela. Poslije smrti Josipa II. kod kojega je uživao velik ugled, Da Ponte je napustio Beč i počeo putovati zemljama Europe mijenjajući zanimanja, dok nije 1805. stigao u Sjedinjene Američke Države i u njima proživio trideset tri godine, baveći se knjižarstvom i organizacijom prvih opernih družina na tom kontinentu. Umro je u New Yorku 1838.

O DJELU

Španjolski plemić Don Juan Tenorio (ako je uopće postojao - što još nije utvrđeno) vjerojatno nije ni u snu pomišljao da će postati glavnim junakom mnogih književnih i glazbenih djela. U svijet umjetnosti uveo ga je početkom XVII. stoljeća njegov sunarodnjak, redovnik Gabriel Tellez (?1584-1648) poznatiji pod imenom Tirso de Molina, jedan od četvorice sjajnih španjolskih autora *zlatnog stoljeća*, u svojoj drami *El Burlador de Sevilla y Convidado de piedra* (Seviljski zavodnik i Kameni gost). Priča je to o zavodniku žena i oskrvnitelju umrlih - tema vrlo privlačna i u to vrijeme prilično uobičajena. Drama, izvedena 1625. a tiskana 1630., povukla je za sobom cijeli niz poznatih i nepoznatih stvaralaca. Djelo je iz svoje domovine Španjolske ubrzo

krenulo u svijet i došlo do Francuske u kojoj je Molièreova verzija pod imenom *Le Festin de Pierre* (Kameni gost) prikazana 1665. godine. De Molina je radnju smjestio u Napulj i Španjolsku, a Molière na Siciliju. Kod njih i Mozartova libretista Lorenza da Ponte prisutna su tri glavna muška lika i određeni njihovi odnosi. Molière je uveo, a Da Ponte preuzeo, novi vrlo važan lik - Don Juanovu ženu Donnu Elviru.

Tirso de Molina	Molière	Da Ponte - Mozart
<i>El Burlador de Sevilla y Convidado de piedra</i>	<i>Le Festin de Pierre</i>	<i>Don Giovanni</i>
Don Juan Tenorio	Don Juan	Don Giovanni
Catalinón	Sganarelle	Leporello
Don Gonzalo de Ulloa	Zapovjednikov kip	Il Commendatore (Komtur)
Don Diego Tenorio, Juanov otac	Don Louis	-
Donna Anna	-	Donna Anna
-	Donna Elvire	Donna Elvira
Don Octavio	-	Don Ottavio
Aminta	Charlotte	Zerlina
Batricio	Pierrot	Masetto

Prvog Don Juana u engleskoj obradbi nalazimo 1676., jedanaest godina poslije Molièrea, u drami *The Libertine* (Razvratnik) Thomasa Shadwella (1642-1692), a najslavnijeg - poemu lorda Byrona - znatno kasnije, 1818. godine. Lutkarsko kazalište koje je promicalo klasične sižee pronijelo je priču o Don Juanu u XVIII. stoljeće. U Veneciji je 1736. Carlo Goldoni napisao dramu u stihovima *Don Giovanni o sia il Dissoluto*, godine 1761. Gluck je skladao balet *Don Juan*, a 1787. nastaje

Don Giovanni, bečka premijera

libreto Giovannija Bertatija (1735-1815) *Don Giovanni Tenorio o sia il Convitato di Pietra* na koji je Giuseppe Gazzaniga (1743-1818) skladao u ono doba vrlo popularnu operu. Mletačka publika upoznala je i operu Francesca Gardija *Il nuovo convitato di pietra* i Antonija Calegarija *Il convitato di pietra*. Premda su glavni likovi i ključne situacije u kojima se oni nalaze već zacrtani u Molininu djelu, tek je književni i kazališni talent Lorenza da Ponte pružio Mozartu sjajan libreto na koji je skladao veličanstvenu „operu nad operama“.

Don Giovanni je pun najljepših i dramaturški najdjelotvornijih stranica operne, ali i ne samo operne, glazbe koje su ikada napisane.

Kratak tercet triju dubokih muških glasova na početku opere izvanredan je primjer Mozartova tretiranja likova i drame. Leporellovoj uvodnoj komici izravno se suprotstavlja ljudska drama. Don Ottavio - u likovnom smislu jednodimenzionalan, u muzičkom je obdaren prekrasnom glazbom. Leporellova arija „Madamina“ biser je *buffo* žanra, sjajne mješavine šarma, ironije, milozvučnosti i komike. Duetтино „Là ci darem la mano“ uzor je konciznosti u izrazu. U nepune tri minute Mozart ulazi u srž ljubavnog odnosa muškarca i žene: *Vieni (dođi) muškarca i Vorrei e non vorrei* (htjela bih i ne bih htjela) žene. Jedinstven je i kvartet Donne Elvire, Donne Anne,

Don Ottavija i Don Giovannija „Non ti fidar, o misera“, u kojemu se četiri različita karaktera sjedinjuju u jedinstvenu emocionalnu katarzu sumnje i boli. Dramatska arija Donne Anne „Or sai chi l'onore“ s dramatskim recitativom dostojnim Glucka, uzor je grandiozne osvetničke arije. Tercet maskiranih Don Ottavija, Donne Anne i Donne Elvire izvanredne je zvukovne ljepote. Veličanstveni finale prvoga čina neponovljiv je u povijesti glazbe. Tri orkestra istodobno sviraju tri različita plesna ritma. Don Giovanni i Donna Anna plešu menuet, karakterističan ples visokog društva u XVIII. stoljeću. Otarasivši se Donne Anne, Don Giovanni poseže za Zerlinom i s njom nastavlja kontradancu, rustičnu *quadrillu*, koja spaja plemstvo s pukom, a na dnu društvene ljestvice Leporello hvata Masetta u ritmu njemačkog seoskog plesa. Izvanredan je sekstet „Sola, sola in buio loco“, koji je, prema muzikologu Edwardu Dentu bio zamišljen kao finale trećega čina, uz pretpostavku da je opera primarno bila zamišljena u četiri čina. Arija Don Ottavija „Il mio tesoro intanto“ često je razlog da tenori priželjkuju tu inače dramaturški nezanimljivu ulogu jer u njoj mogu pokazati pjevačku tehniku, ukus i stil. Veliki prizor Donne Elvire „In quali eccessi, o numi ... Mi tradi“ nema dramaturšku opravdanost, ali je neodoljivo lijep u svojem glazbenom sadržaju. Prizor na groblju jedan je od najimpresivnijih u opernoj literaturi. Uporaba trombona, koji se pojavljuju isključivo pri pojavi Komturova kipa, pridonosi dojmljivosti toga u osnovi blasfemičnog prizora. Berlioz je smatrao da kolorature u ariji Donne Anne „Crudele? ... Non mi dir, bell' idol mio“, koju je Mozart uvrstio na molbu interpretkinje toga lika Terese Saporiti, nisu u skladu s likom Donne Anne i karakterom njezine glazbe tijekom cijele opere. Ali zar Mozart bez koloratura ne bi bio knji Mozart? I naposljetku - prizor

večere. Večerajući Don Giovanni pjeva o životnim užicima, dok orkestar svira tri različite melodije, zapravo tri citata. Prva je iz opere *Una cosa rara* (Rijetka stvar) Vicentea Martina y Solera (1754- 1806) na tekst samog Da Pontea, koja je u Beču imala veći uspjeh od *Figarova pira*, nepunu godinu prije praizvedbe *Don Giovannija*. Druga je iz opere *Fra due litiganti il terzo gode* (Gdje se dvojica svađaju, treći se veseli) Giuseppea Sartija (1729-1802). Treća je arija Figara „Non più andrai, farfallone amoroso“ iz *Figarova pira*.

Je li Mozart bio svjestan da je napisao operu upravo savršenu u svim zahtjevima? Mozart melodičar dao je u njoj neke od svojih najljepših arija, kao što je ona Don Ottavija u drugome činu „Il mio tesoro intanto“, a Mozart dramatičar stvorio je dva jedinstvena finala činova i prizor s Komturom u drugome. Nazvao je svoje djelo *dramma giocoso* (što bi se moglo prevesti kao šaljiva, smiješna ili vesela drama) i upravo u tom savršenom preklapanju komičnog i tragičnog koje izmiče svakoj kategorizaciji (kao što je uostalom i sam život), leži neodoljiva privlačnost ove opere, koja, kao najveća remek-djela, pri svakom novom susretu otkriva nove dubine. Određenje *dramma giocoso* najbolje ocrtava polivalentnost Mozartova sintetičnog stila i socijalno-stilski kontrast likova, što je temeljna odrednica njegove glazbene dramaturgije. S jedne strane su pripadnici nižeg društvenog sloja: Leporello - Zerlina - Masetto, a s druge aristokrati: Don Giovanni i Don Ottavio, Donna Anna i Donna Elvira. Nad svima njima je nositelj zbivanja Komtur. Njegovom temom počinje uvertira, njegov nepripremljen dolazak na kraju otvara svijet pakla, zaokružujući tako djelo u mračnom ozračju, nakon gotovo puna dva čina objestiti i razuzdanosti.

Ma koliko puta gledali i slušali *Don Giovannija*, nećemo ustanoviti koji je lik pozitivan ili negativan. Naslovni junak ušao je u povijest civilizacije kao zavodnik (a upravo u isječku iz njegova života koji nam predstavlja Mozart u tome nema uspjeha), razvratnik ali i pobunjenik protiv ustaljenih društvenih normi. Njegovo zavodništvo pripada prošlosti i nazire se tek iz Leporellove arije o katalogu „Madamina“. A zar nije Don Giovanni u biti jadnik koji neprestano juri iz neuspjeha u neuspjeh, da bi najhrabriji bio na kraju kad prkosno izaziva samu smrt? Nije li s druge strane taj isti Don Giovanni, koji nema nijednu dulju smirenu ariju, nego obilje recitativa i kratku napitnicu i serenadu, utjelovljenje neprestane čovjekove težnje za nečim, što u krajnjoj liniji nikada ne postiže? Neuhvatljiv, i zbog toga neodoljivo privlačan - on ostaje za sva vremena heroj, ili antiheroj, *par excellence*, najkompleksniji i najkontroverzniji operni lik. Uz bok veličanstvenim književnim kreacijama Hamleta i Fausta.

PRAIZVEDBA

Velik uspjeh *Figarova pira* u Pragu potkraj 1786. potaknuo je impresarija praškog Gräflich Nostitzsches Nationaltheatra (Narodnog kazališta grofa Nostitzschea) Pasqualea Bondinija da naruči od Mozarta novu operu za svoje kazalište. Siže je predložio Da Ponte, ali kako je istodobno radio na još dvjema operama (*L' arbore di Diana* za Martina y Solera i *Axur, re d' Ormus* za Antonija Salierija), posegnuo je za Bertatijevim libretom. Priča se da je na carev upit kako će uspjeti istodobno pisati tri libreta, odgovorio: ujutro ću raditi za Martina u duhu Petrarce, navečer za Salierija u duhu Tassa, a noću ću zamišljati da čitam Danteov *Pakao* i radit ću na *Don Giovanniju*. Mozart je dio partiture završio

u Beču, a dio u Villi Bertramki u Pragu kod bračnog para Duschek. Supruga je bila istaknuta pjevačica, a suprug vrstan nastavnik glasovira i skladatelj. Pripadali su plemstvu koje je voljelo umjetnost i visoko cijeno Mozarta.

Mozart je sa ženom Constanzom stigao u Prag 4. listopada 1787. da bi nadgledao pokuse. Opera se trebala izvesti 14. listopada u sklopu svadbenih svečanosti nadvojvotkinje Marije Terezije i saksonskog kneza, ali nije bila dovršena kad je mladi par došao u Prag pa je za tu prigodu izveden *Figarov pir*.

Praizvedba opere, na programskoj cedulji pisanoj na talijanskom, *Don Giovanni ossia il Dissoluto punito* (Don Giovanni ili Kažnjeni razvratnik, izvorni naslov libreta *Il Dissoluto punito. o sia Il D. Giovanni*), 29. listopada 1787. u Pragu bila je velik uspjeh. Priča se da joj je bio nazočan slavni pustolov Casanova koji je, navodno, sugerirao libretistu neke sitnije dijelove teksta. Naslovnu ulogu interpretirao je

dvadesetdvogodišnji dramski bariton **Luigi Bassi** (1766-1825). Rođen u Pesaru, Bassi je s osamnaest godina došao u Prag u kojemu se zadržao punih dvadeset godina i ostvario svoje najbolje kreacije. Posljednjih deset godina života proveo je u Dresdenu kao upravitelj Talijanske opere i u njemu je umro. Donna Anna bila je glasovita talijanska sopranistica **Teresa Saporiti** (1763-1869). Pretpostavlja se da su ona i Antonia Saporiti sestre prve interpretkinje Zerline **Caterine Bondini**, supruge impresarija Bondinija čijoj su družini pripadale. Odlična pjevačica i privlačna žena, Teresa Saporiti nastavila je karijeru u Njemačkoj i Pragu, a poslije je pjevala u Italiji u nizu praiizvedbi talijanskih opera. U svojem salonu u Milanu priređivala je koncerte i primala istaknute osobe iz kulturnog života, među njima i Giuseppea Verdija. Živjela je 106 godina. Ostale su

*Don Giovanni.
Appreso dal Signor Bassi.*

Luigi Bassi

uloge pjevali **Felice Ponziani** Leporella, **Giuseppe Lolli** Komtura i Masetta, **Antonio Baglioni** Don Ottavija, **Katherina (Catarina) Micelli** Donnu Elviru. Mozart je dirigirao četirima prvim izvedbama, a zatim je otputovao u Beč. Na prvoj bečkoj izvedbi djela 7. svibnja 1788. Donnu Annu je pjevala njemačka sopranistica, rođakinja Carla Marije von Webera, Aloysia Weber (1760-1839). Nakon debija 1778. u Münchenu, dvadesetak je godina stvarala veliku karijeru u Beču. Bila je Mozartova ljubav prije nego što se oženio njezinom sestrom Constanzom. Za nju je skladao nekoliko arija koje zahtijevaju sjajan visoki registar. Za bečku izvedbu *Don Giovanni* Mozart je unio neke preinake. Tenorski interpret

Don Ottavija nije mogao otpjevati ariju „Il mio tesoro intanto“ iz drugoga čina pa ju je Mozart zamijenio drugom, „Dalla sua pace“, i uvrstio je u prvi čin. Poznata bečka pjevačica Caterina (Katharina) Cavalieri (1755-1801), prva interpretkinja Konstanze u *Otmici iz saraja*, koja je studirala pjevanje kod Antonija Salierija, pjevala je Donnu Elviru. Tužila se da nema veliki prizor, pa je Mozart dokomponirao recitativ i ariju „In quali eccessi, o numi Mi tradi“. Prije nje je umetnuo briljantan komični duet Zerline i Leporella „Per queste tue manine“, ali se taj duet vrlo rijetko izvodi. Izbacio je i završni sekstet poslije Don Giovannijeva silaska u pakao, i u takvom obliku opera se izvodila u devetnaestom stoljeću. Smatralo se, naime, da je takav kraj dostojanstveniji i tragičan, kako priliči temi. I dok je praška praiizvedba bila potpun trijumf, bečka premijera pretvorila se gotovo u fijasko i kod publike i kod kritike. Prema Da Ponteovim sjećanjima, Josip II. je rekao: „Opera je božanstvena, možda još ljepša od *Figara*, ali to nije jelo za zube mojih Bečana.“ Mozart je prokomentirao: „Pustimo im vremena da je sažvaču.“ I sažvakali su je, ne samo Bečani kojima je *Don Giovanni* prva opera pa su je izabrali za otvorenje nove zgrade svoje Opere 1869. kao i za prvu izvedbu u njezinu obnovljenom zdanju 1955., nego i cijeli glazbeni svijet koji je nerijetko stavlja na vrh glazbeno-scenskih djela uopće.

DON GIOVANNI U METROPOLITANU

Prva izvedba *Don Giovannija* u Americi bila je 1818. u Philadelphiji, a prva izvedba opere u Metropolitanu bila je u prvoj sezoni djelovanja te glasovite operne kuće, 28. studenoga 1883. Naslovnu ulogu interpretirao je naš Josip Kašman pod imenom **Giuseppe Kaschmann**. Sudjelovali su **Giovanni Mirabella** kao

Giuseppe Kaschmann (Mora, ljubaznošću Arhiva Metropolitan opere)

Leporello, **Roberto Stagno** kao Don Ottavio, **Baldasare Corsini** u ulozi Masetta, **Achille Augier** kao Komtur, dok su dame bile Francuskinja **Emmy Fursch Madi** (Donna Anna) i slavne, Švedanka **Christine Nilsson** (Donna Elvira) i Poljakinja **Marcella Sembrich** (Zerlina). Dirigirao je **Auguste Vianesi**. Anambl je te sezone operu izveo dvanaest puta, ne samo u New Yorku nego i u Philadelphiji, Chicagu, St. Louisu, Cincinnatiju, Washingtonu i Bostonu. Osvrti kritike na Kašmanov prvi nastup bili su ponešto suzdržani, ali nakon toga bili su sve veći i sve oduševljeniji, u superlativima, podjednako za besprijeckorno stilsko pjevanje i uvjerljivu glumu. Na nekim predstavama ponavljala se serenada i *duettino*. Druga velika hrvatska zvijezda Metropolitanu u *Don Giovanniju* bila je **Zinka Kunc Milanov**. Prvi put pjevala je Donnu Annu 7. ožujka 1941. u produkciji za koju bismo doista mogli reći „iz snova“. Dirigirao je Bruno Walter, režirao Herbert

Zinka Milanov

Graf, a solisti su bili vrhunski interpreti tih uloga na čelu s emblematskim Don Giovannijem - Ezio Pinzom i Leporellom - Salvatoreom Baccalonijem. A i ostali su bili zvijezde: Tito Schipa (Don Ottavio), Jarmila Novotna (Donna Elvira) i Bidú Sayao (Zerlina). Deset je godina Donna Anna bila na repertoaru Zinke Milanov, a otpjevala ju je 20 puta, posljednji put u travnju 1951. s ansamblom Meta u Ohiju pod ravnanjem Fritza Reinera. Poslije premijere 1883. nove produkcije opere bile su 1906., 1929., 1957., 1990. i 2004. Premijera 13. listopada bila je 515. izvedba.

DON GIOVANNI U HRVATSKOJ I HRVATSKI INTERPRETI U DON GIOVANNIJU

Prva hrvatska izvedba *Don Giovannija* bila je za ravnateljstva **Ivana pl. Zajca** i pod njegovim ravnanjem 19. siječnja 1875. u Narodnom zemaljskom kazalištu

u Zagrebu u prijevodu Josipa Eugena Tomića. Izvodio se pod naslovom *Don Juan*. „U prizore je stavio nadredatelj **Josip Freudenreich**“, a **Josip Kašman** bio je Don Juan. Sudjelovali su **Antonija pl. Neugebauer** u ulozi Donne Anne, **Matilda Lesić** pjevala je Donnu Elviru, **Fran Gerbić** Don Ottavija, **g. Novak** Leporella, **g. Chlostik** Komtura ili, kako je na programu navedeno *Guvernera*. Prva izvedba opere u novoj zgradi bila je 13. siječnja 1898. pod ravnanjem Nikole Fallera. Naslovnu ulogu tumačio je Portugalac **Maurizio Bensaude**, tada u angažmanu u Zagrebu, koji će karijeru nastaviti u Covent Gardenu i Metropolitanu. Sljedeće obnove bile su 1920., 1948., 1964. pod naslovom *Don Giovanni*, 1986. i 2006. godine. Veliki Don Giovanni zagrebačke Opere bio je **Tomislav Neralić**.

Milka Trnina pjevala je za vrijeme angažmana u Bremenu Donnu Annu, a u Münchenu Donnu Elviru. **Dragica Martinis** pjevala je Donnu Annu na premijeri opere u milanskoj Scali 28. siječnja 1953. pod ravnanjem Herberta von Karajana. U Bečkoj državnoj operi dvije su hrvatske umjetnice bile istaknute interpretkinje likova u *Don Giovanniju*. **Dragica Martinis** sedam je puta pjevala Donnu Annu u sezoni 1954./55. **Sena Jurinac** pjevala je od 1958. do 1965. 18 puta Donnu Annu, a od 1951. do 1978. 62 puta Donnu Elviru. Elviru je pjevala i na svečanoj predstavi otvorenja obnovljene zgrade Bečke državne opere 6. studenoga 1955. te na premijeri u lipnju 1967. **Berislav Klobučar** ravnao je operom devet puta.

The Metropolitan Opera **HD** **LIVE**

Nakladnik

Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog

Za nakladnika

Dražen Sirišćević, ravnatelj

Voditeljica marketinga

Metoda Lhotka

Producent programa

Ivana Kostešić

Urednica

Ivana Kostešić

Tekst

Marija Barbieri

Oblikovanje i grafička priprema

Igor Zirojević, Studio Stožer

Lektorica

Rosanda Tometić

Tisak

Intergrafika d.o.o.

Naklada

500 kom.

www.lisinski.hr

METROPOLITAN
U LISINSKOM
R. Wagner
SIEGFRIED

NOVA PRODUKCIJA!

Subota, 5. 11. 2011, 17 sati

Maestro Levine ravna i Lepageovom produkcijom Siegfrieda, sa **Jayom Hunterom** u naslovnoj ulozi. U produkciji sudjeluju pjevači iz prethodnih opera Prstenove tetralogije, uključujući i **Deborah Voigt** (Brünnhilde), **Patriciju Bardon** (Erda), **Bryna Terfela** (Wanderer), **Erica Owensa** i **Gerharda Siegela** (braća Alberich i Mime). U trećem nastavku Wagnerova velikog epa, Lepage koristi novu 3D tehnologiju kojom scenu pretvara u iznenađujuće dramatične slike. Takva je tehnika inovativni softver nazvan *Maginaire*, i nikad prije nije korišten u kazališnim i opernim produkcijama. *Siegfried* je jedina opera u novoj produkciji *Prstena* u kojoj će se primijeniti.

U GLAVNIM ULOGAMA **Jay Hunter Morris, Deborah Voigt, Patricia Barton, Bryn Terfel, Erich Owens i Gerhard Siegel**
DIRIGENT **James Levine**
REDATELJ **Robert Lepage**

The Met
ropolitan
Opera **HD**
LIVE

The Metropolitan Opera

medijski pokrovitelj:

JutarnjiLIST
JEDNOSTAVNO BOLJI!